

PB-PP
BELGIE(N)-BELGIQUE

Sint-Guthago Tijdingen

Maandelijks ledenblad van de
Geschied- en Heemkundige Kring

Sint-Guthago

Nr. 562

P209467

oktober 2024

Lidmaatschapsbijdrage België : 25 euro op rekening : IBAN BE82 8601 0615 5768;
BIC code: SPAABE22 (Centea). Lidmaatschapsbijdrage buitenland : 30 euro.
Uitgever : Fons Theerens, Jan Devischstraat 109, 8300 Knokke-Heist
Postkantoor van afgifte: 8300 Knokke-Heist 1

Geschied- en Heemkundige Kring Sint-Guthago

Werkgebied : de Zwinstreek

Lid van Heemkunde West-Vlaanderen vzw

Maatschappelijke zetel : Fons Theerens, Jan Devischstraat 109,
8300 Knokke-Heist

Correspondentieadres : Caroline Terryn, Kasteelstraat 69, 8340 Moerkerke

Het Bestuur :

Erevoorzitters :

François baron van der Elst, Spegelsweg 2, 8340 Oostkerke

Voorzitster :

Caroline Terryn, Kasteelstraat 69, 8340 Moerkerke, tel 050 500651

caroline.terryn@telenet.be

Secretaris :

Fons Theerens*, Jan Devischstraat 109, 8300 Knokke, tel (050) 625309

fons.theerens@knokke-heist.eu

Penningmeesteres :

Nicole Vanden Weghe, Visserstraat 22, 8340 Moerkerke, tel (050) 500180

nicole.vanden.weghe@skynet.be

Hoofdredacteur Rond de Poldertorens :

Noël Geirnaert*, Hugo Verrieststraat 5, 8000 Brugge, tel. (050) 336940

famgeirnaert@skynet.be

Leden :

Etienne Decaluwé, Keuvelhoekstraat 54, 8300 Knokke, (050) 601023

etienne.decaluwe@gmail.com

Johan Deckers, De Terp 8, 8301 Knokke-Heist, tel 0487 907771

johan.deckers@skynet.be

Thomas Hoeberigs, Westkapelsesteenweg 71, 8380 Dudzele, tel 0474 597158

thomas.hoeberigs@knokke-heist.be

Jan Hutsebaut, Berg 59, 9950 Waarschoot; jan.hutsebaut@damme.be

Jan Kamoen*, Visserstraat 22, 8340 Moerkerke, tel (050) 500180

jankamoen@skynet.be

Jan Tilleman, Kleine Molenstraat 1A, 8380 Dudzele, tel 050 604135

jan.tilleman@telenet.be

* Zijn tevens lid van de redactieraad Rond de Poldertorens en St.-Guthago Tijdingen

Lezing Militaire inundaties in Noord-Vlaanderen

Wanneer : zondag 20 oktober 2024 om 10 u.

Waar : Hoofdbibliotheek Scharpoord, Maxim Willemspad 1, 8300 Knokke-Heist.

In deze presentatie wordt ingegaan op de militaire inundaties in het noorden van Vlaanderen. De nadruk ligt hierbij op het gebied tussen Sluis, Biervliet en Damme tijdens de Tachtigjarige Oorlog. Eerst wordt er stilgestaan bij het verschijnsel: inundatie of overstroming. Een overstroming wordt meestal gekoppeld aan een stormvloed. Wat is dat en welke zijn er geweest. Was er altijd wel sprake van landverlies of ligt dat wat gecompliceerder.

Vervolgens wordt de aandacht gericht op het verschijnsel: militaire inundatie. Wat is dat en wat is het verschil tussen een militaire inundatie en een gewone overstroming? Dit leidt automatisch tot oorlogssituaties, waarvan de eerste grootschalige oorlog de Tachtigjarige Oorlog is. Er zal worden uitgelegd wat de situatie aan het begin van de oorlog was, waarbij ook kort oorzaken en aanleiding van het conflict worden toegelicht.

Van belang is het bronnenmateriaal dat ons informatie verschaft over het verdere verloop van de oorlog in het noordoosten van het Brugse Vrije, waar dat wordt bewaard en wat voor informatie dat oplevert. Dit loopt uiteen van briefwisselingen, rekeningen tot inundatiekaarten. Omdat het inunderen van gebied ten behoeve van oorlogsvoering altijd neerkwam op het vernielen van kunstwerken die het water juist moesten weren, is het van belang bij de dijkbouw uit die periode te blijven stilstaan. Vervolgens wordt aan de hand van kaartmateriaal de toedracht van de eerste militaire inundaties van de jaren 1583 en 1584 uitgelegd, namelijk hoe zo'n actie werd uitgevoerd en wat daarvan de gevolgen zijn geweest. Belangrijk daarbij is het te weten wat het aanvankelijke doel van zo'n inundatie was en of dat werd bereikt. Eveneens van belang is het om na te gaan wie er allemaal door een militaire inundatie werden getroffen. Wat waren voor hen de gevolgen en hoe lang gingen die duren? Was er overigens met hen ook overleg geweest hoe, waar en wanneer zo'n inundatie zou plaatsvinden.

Militaire inundaties zoals die zich tijdens de Tachtigjarige Oorlog hebben voorgedaan werden een onderdeel van het militaire landschap. Daarom is het van belang te bekijken hoe zo'n militair landschap eruit heeft gezien. Bijgevolg wordt op de onderdelen van dit landschap ingegaan en uitgelegd hoe die steeds werden aangepast aan nieuwe situaties.

De lezing wordt als powerpointpresentatie met veel illustraties nader toegelicht.

Dr. A.M.J. de Kraker is historisch-geograaf. Hij was deeltijds werkzaam aan de Vrije Universiteit (Amsterdam). Hij doet al geruime tijd onderzoek naar de geschiedenis van de kustvlakte tussen Rotterdam en Nieuwpoort tijdens de periode 1400-1700. Zijn onderzoek richt zich op het verleden landschap, de polders en de waterstaat in het bijzonder. In 1993 verscheen onder zijn leiding 'Over den Vier Ambachten' (Kloosterzande). Hij promoveerde in 1997 in Amsterdam op het proefschrift *Landschap uit balans* (Utrecht 1997). In 2002 verscheen *De Westerschelde, een water zonder weerga...* (Kloosterzande). Daarnaast houdt hij zich bezig met het onderzoek naar het klimaat van de laatste 600 jaar. Centraal in dit onderzoek stonden de stormvloeden en overstromingen, waarbij ook aandacht voor de militaire inundaties was. In 2017 verscheen *Landschap en Bewoning van Zeeuws-Vlaanderen* van zijn hand.

Verslag bezoek RAM Oudenburg

Op 15 september 2024 bezochten we het RAM. RAM staat voor Romeins Archeologisch Museum en is gevestigd in een nieuwe vleugel naast het vroegere Oudheidkundige museum van Oudenburg. Dat huisde in het abtshuis van de Sint-Pietersabdij. De benedictijner abdij werd in 1084 opgericht toen de heilige Arnoldus, bisschop van Soissons, hier was. In de geuzentijd vluchtten de monniken naar hun refuge in de Zilverstraat in Brugge en werd de abdij geplunderd. Tijdens het beleg van Oostende (1601-1604) legden de Spanjaarden bij de abdij een aarden gebastioneerde vesting aan, maar de rust keerde al snel weer want in 1641 kon Sanderus een grote bloeiende Sint-Pietersabdij afbeelden in zijn *Flandria Illustrata*. In de 18de eeuw werd het abtshuis bijgebouwd. En toen kwamen de Franse revolutionairen. Ze schaften op 16 februari 1797 de abdij af en verkochten alle eigendommen. De gebouwen werden grotendeels gesloopt. Enkel de boerderij, de vierkante duiventil en het abtshuis bleven over.

Van een bezoek aan het vorige museum herinner ik me nog levendig de enscenering van een monnik-scribent, over zijn pupiter gebogen, ganzenveer in de hand. Nu herinnert niets meer aan de Sint-Pietersabdij. Het RAM kiest resoluut voor één thema: het Romeins *castellum* anno 325. De expo is net als het moderne gebouw strak en helder gestructureerd, overzichtelijk onderverdeeld in thema's. In een korte film op een groot scherm geeft een expert - veelal een UGent archeoloog - uitleg over het thema, afgewisseld met 3D-tekeningen of beelden van re-enactments. Dat geeft context aan de fijn gepresenteerde objecten. Hier geen overvloed aan kleine beeldschermen waar iedereen oeverloos op zit te scrollen en men niet weet waar eerst gekeken. De themateksten zijn helder, zonder af te glijden naar het infantiele. Kortom een toonbeeld van een didactisch museum. Het museum is met de audiofoon zeker individueel te bezoeken, maar het richt zich duidelijk ook naar scholieren van de richting Latijn. Bij alles staat de Latijnse term. Bij de tekening van de kledij van de vrouwen – de soldaten hadden hun vrouw en kinderen mee in het kamp – kom je te weten dat een BH in het Latijn een *strophium* heette.

Dat er in Oudenburg een Romeins kamp moet gestaan hebben, was al langer duidelijk. De naam zegt het zelf: oude burcht. *Oldenburg* komt al voor in geschriften uit de 10de eeuw. In de 11de eeuw schrijven de monniken van de Sint-Pietersabdij over de 'stenen van de oude ruïne' die naar Brugge worden gebracht om er op de Burg de eerste burchtmuren mee te bouwen. Dat er in Oudenburg een Romeinse nederzetting was, werd eerder al aangetoond door muntvondsten. Het stratenpatroon laat er geen twijfel over bestaan dat het hier een legerkamp betrof: een vierkant stratenpatroon met middenin het kamp twee hoofdstraten die elkaar kruisen. Op dat centrale kruispunt werd in de 11de eeuw de parochiekerk opgericht, ook al met afbraakmateriaal van het fort. De vier brede straten aan de buitenkant van het voormalige kamp zijn aangelegd in de brede grachten van het *castellum*.

De eerste systematische opgraving dateert van 1950, maar het was de nieuwbouw van een grote supermarkt met dito parking vlak naast de kerk die in 2000 de gelegenheid gaf om een groot deel van het kamp bloot te leggen. De opgraving betrof niet heel het *castellum*, want dat besloeg maar liefst 3,24 ha, dus drie keer de Markt van Brugge of drie voetbalvelden. Sofie Van Houtte (UGent) wijdde haar doctoraatsthesis aan de opgravingscampagne. Het vormt de wetenschappelijke basis van de expo. Waar in 1950 gedacht werd dat er drie bouwlagen waren van het fort, stelde zij vast dat er maar liefst vijf waren: de oudste twee fasen waren volledig in hout, de bovenste drie in steen. De oudste dateerde van 170 na Chr., de jongste van 325 na Chr. Forten waren nodig tegen de invallen van de Germanen; net zoals later de Noormannen voerden zij voor hun strooptochten de kusten af. De verschillende bouwfases zijn vooral te verklaren doordat het fort werd aangevallen en enkele jaren later herrees. Zeker is dat de constructies niet weggespoeld waren door de zee want nergens is in de bouwlagen een zee-afzetting te vinden.

De invallen zijn een reactie op de verzwakking van het reusachtige Romeinse Rijk door interne twisten. De 3de eeuw na Chr. telde op honderd jaar tijd maar liefst 28 keizer, waarvan er slechts twee een natuurlijke dood kenden... De politieke chaos had ook economische consequenties die gevolg gaven in o.m. muntontwaarding. Daaraan herinnert de 'muntschat van Roksem'. De schat kreeg een plaats in de expo hoewel hij niet gevonden is in het kamp, maar in de deelgemeente Roksem, op zo'n 5 km van het centrum van Oudenburg.

Dit is een verhaal apart dat ik onze lezers niet wil onthouden. Bij het opmaken van het verslag zochten we meer over de befaamde muntschat van Roksem en vonden we op internet de tekst waar de uitmuntende gids zijn mosterd haalde: in het voortreffelijke artikel *Dramatische getuigenis van de Romeinse aftocht uit het kustgebied. De Romeinse muntschat van Roksem* van prof. Hugo Thoen uit 1995. Omdat het artikel de tijd waarin het *castellum* gemaakt werd zo goed schetst, geven we er hier grote delen van weer.

De Romeinse occupatie van de kustvlakte kwam eerder laat op gang (rond 70 na Chr.). Terwijl Caesar onze contreien al in 57 voor Chr. had veroverd. In de tweede eeuw zou dit gebied van schorren, slikken en veenmoerassen, slechts zeer geleidelijk tot ontwikkeling komen. De inval van de Chauci in de jaren 172-174 na Chr. bracht een drastische ommekeer. Deze Germaanse stam, afkomstig uit Noord-Duitsland, viel via de zee het Belgische en Noordfranse kustgebied binnen en overrompelde in een mum van tijd een groot gedeelte van de provincie (Gallia) Belgica. Dat omvatte overigens meer dan het huidige België: het strekte zich uit van de Noordzee in het westen tot de Rijn in het oosten, en van de Seine en de Marne in het zuiden tot aan de huidige Nederlandse grens in het noorden.

Als reactie op de invallen besloten de Romeinen een aantal forten aan te leggen op de grens van zandstreek en kustvlakte, met de bedoeling de invalsroutes te blokkeren. Gekende voorbeelden zijn Aardenburg in Zeeuws-Vlaanderen, het amper 6 km meer zuidelijk gelegen kamp van Maldegem-Vake en ook Oudenburg, dat vooral bekend werd door zijn 4de eeuwse fort, maar waarvan de eerste versterking een antwoord was op de inval van de Chauci in de jaren 172-174 na Chr.

De aanwezigheid van het leger had een pertinente invloed op de definitieve ontsluiting van het kustgebied en op de economische ontwikkeling van de regio. Vanaf het laatste kwart van de 2de eeuw zouden de Romeinen dan ook heel de kustvlakte innemen, behalve de natte veengebieden in het uiterste zuiden (tussen Lo en Diksmuide), die vrijwel niet toegankelijk waren. Als lokale nijverheden werden vooral de zoutwinning en -handel gestimuleerd, economische activiteiten die trouwens onder rechtstreekse controle stonden van de staat.

De bloeiperiode van het Romeinse kustgebied zou zich trouwens voortzetten tijdens de eerste helft van de 3de eeuw, dit in tegenstelling met het binnenland, waar we in Vlaanderen een geleidelijke doch duidelijke achteruitgang van het Romeinse bewoningspatroon vaststellen. Politiek en economisch ging het Rijk er immers duidelijk op achteruit. Muntinflatie en politieke en militaire instabiliteit leidden weldra tot een algemene crisis van het centrale gezag. Keizers en tegenkeizers volgden elkaar op en de verschillende legers riepen om beurt hun generaals tot keizer uit. Tussen 235 en 275 na Chr. zou men niet minder dan 40 keizers (de zgn. 'soldatenkeizers') ten tonele voeren, d.w.z. elk jaar een andere keizer!

Deze interne militaire conflicten waren uiteraard niet bevorderlijk voor de vrede. Vanaf ca. 250 beukten de Germanen systematisch op de Rijn- en Donaugrenzen. Deze situatie bereikte een climax onder keizer Gallienus (253-268 na Chr.), zodanig zelfs dat

Postumus, bevelhebber van de Rijnlegers, zich in 260 na Chr. afscheurde van het centrale gezag en zichzelf tot tegenkeizer liet uitroepen. Hij stichtte een onafhankelijk 'Gallisch Rijk', dat naast Gallië weldra ook Spanje en Brittannië zou omvatten. Het Westromeinse Rijk was nu, met uitzondering van Italië, volledig zelfstandig en het Romeinse Rijk daverde op zijn grondvesten.

Door ontzettend veel inspanningen slaagde keizer Aurelianus (270-275 na Chr.) er uiteindelijk in het centrale gezag te herstellen. Maar de rampzalige jaren 250-275 na Chr. zouden hun merktekens achterlaten in de bodem. In Noord-Gallië waren vrijwel alle steden, dorpen en villa's in de vlammen opgegaan. Van deze catastrofe getuigen de brandlagen, sporen van verwoesting en de talrijke muntschatten, die bij deze gelegenheid in de grond werden geborgen. De kustvlakte zelf werd tijdens deze periode daarenboven nog getroffen door een natuurramp. Voortdurend overstromingsgevaar van de zee en het stijgende grondwaterpeil, gekoppeld aan de dreigende invallen van piratenbendes, noopten de Romeinen tot een versnelde opgave van de kustvlakte. Rond 268-270 na Chr. is de Romeinse bewoning definitief achteruitgetrokken op de pleistocene rand Diksmuide - Oudenburg - Brugge. De kustvlakte zelf werd overgeleverd aan de natuurelementen. De zandige randgebieden zullen een essentiële rol spelen in de bewoningscontinuïteit naar de laat-Romeinse tijd (eind 3de-begin 5de eeuw) toe en de vroege middeleeuwen (5de-8ste eeuw).

De Romeinse muntschat van Roksem werd bij toeval ontdekt in 1970, in een lading zand afkomstig van de uitzandingswerken op de plaats 'Hoge Dijken'. Hij bevindt zich nu in het RAM tezamen met de pot waarin hij oorspronkelijk was geborgen. De half overgebleven drinkbeker is vervaardigd in grijs gewoon aardewerk.

De samenstelling van de schat is een illustratie van de monetaire situatie in de 3de eeuw na Chr. Op het eind van de 2de eeuw na Chr. begon een periode van toenemende inflatie, gekenmerkt door verlaging van het gewicht, wijziging in gehalte en verdwijning van de kleinere geldwaarden. Zo woog de zilveren denarius in het begin van onze jaartelling, onder keizer Augustus (27 v.-14 na Chr.) 3,83 g, ten tijde van Caracalla (211-217 na Chr.) nog slechts 3,10 g, met een gehalte dat voor meer dan de helft uit koper bestond. Met zijn monetaire hervorming van 215 na Chr. poogde Caracalla een eind te maken aan deze desastreuse monetaire situatie. Hij voerde een nieuwe zilvermunt in: de antoninianus, met een officiële waarde van 2 denarii. Wegens het geringe zilveragehalte in verhouding tot de denarius had de antoninianus echter niet het verhoopte succes. In 238 na Chr. stopte Gordianus III (238-244 na Chr.) met de muntslag van de denarius, dit ter ondersteuning van de antoninianus, die van dan af massaal werd aangemunt. Dit had tot gevolg dat de sterkere denarius werd hersmolten of massaal werd opgepot en als 'appeltje voor de dorst' werd bewaard. De muntschat van Roksem is een mooi voorbeeld van een depot dat bij de monetaire hervorming van 238 na Chr. werd afgesloten. Hij bevat 38 sterkere bronsmunten uit de 1ste en

2de eeuw, waarvan de jongste 6 werden geslagen onder Commodus (180-193), toen het tij reeds begon te keren. De meest recente munten zijn 11 denarii, de sterke zilvermunten die door de eigenaar van het depot terecht verkozen werden boven de minder sterke antoniniani. Ze werden geslagen vanaf de regering van Commodus (180-193) tot en met deze van Balbinus (238 na Chr.). Wanneer diens opvolger Gordianus III in 238 na Chr. de muntslag van de denarius stop zette ten voordele van de antoninianus, besloot de eigenaar van het depot terecht dat de kous vol was en werd het depot nog datzelfde jaar als 'muntschat' afgesloten en opgepot in een vermoedelijk afgedankte drinkbeker, die later, tezamen met zijn inhoud, in de grond werd geborgen.

De berging illustreert de onveilige tijden in de 3de eeuw na Chr. In tegenstelling tot de samenstelling van de muntschat, die een zuiver monetair aspect reflecteert, is de oorzaak van de berging in de grond eerder te zoeken in onrustige tijden veroorzaakt door vijandige invallen, troepenverplaatsingen, migraties en alles wat dit meebrengt zoals plundering, moord en brandstichting. De jongste munt van Balbinus is dus niet alleen een sluitmunt van het muntdepot, maar geeft tevens een terminus post quem voor de berging van de muntschat. Zuiver theoretisch kan de pot met munten ten vroegste in 238 na Chr., of kort daarna, in de grond zijn gestopt. Vermits het hier duidelijk gaat om oppotting van sterke munten en niet om een spaarpot van courant muntgeld, kan de berging in de grond lange tijd na de jongste munt gebeurd zijn.

Er zijn weinig of geen redenen om aan te nemen dat er zich in het jaar 238 na Chr., of tijdens de jaren kort daarop, in het kustgebied zulkdanige catastrofale gebeurtenissen hebben afgespeeld. We wezen er reeds op dat de regio nog in volle economische expansie was, vooral geaxeerd op de zoutwinning en -handel.

Vanaf het midden van de 3de eeuw zou het tij echter keren. De periode van keizer Gallienus (253-268) en de tegenkeizer Postumus (260-269) kunnen als de meest dramatische uit de 3de eeuw worden omschreven. Het kustgebied werd toen immers getroffen door twee catastrofes: de invallen van Germaanse plundersaars vanuit de Noordzee en het begin van een lange periode van overstromingen, in de literatuur gekend als de Duinkerke 2-transgressie. [Een terminologie die tegenwoordig achterhaald is.] Door een combinatie van beide elementen werd de kustvlakte rond 270 na Chr. door de Romeinen opgegeven. Tijdens deze bewogen tijden werden tal van muntschatten aan de grond toevertrouwd, waarvan de eigenaar nooit meer opdaagde. De muntschat van Roksem is derhalve een treffende getuigenis van een van de meest dramatische periodes uit onze Romeinse geschiedenis. Tot zover Prof. Thoen.

De schat zelf bestaat uit 49 munten, zijnde 38 bronsmunten (sestertii) en 11 zilvermunten (denarii). De munten werden geslagen tijdens de eerste drie eeuwen van onze tijdrekening, onder twaalf verschillende keizers. De vroegste munten zijn van keizer Vespasianus (69-79 na Chr.). Aan hem wordt de uitdrukking toegeschreven "Pecunia non olet", wat letterlijk betekent "geld stinkt niet." Deze uitdrukking wordt vaak gebruikt om aan te geven dat de herkomst van geld er niet toe doet, zolang het maar geld is. Keizer Vespasianus voerde een belasting op openbare toiletten in. Toen zijn zoon Titus bezwaar maakte tegen deze belasting, hield Vespasianus een munt onder zijn neus en vroeg of hij enige geur kon waarnemen. Toen Titus ontkende, antwoordde Vespasianus: "En toch komt het van urine". De jongste munt van de schat werd geslagen onder keizer Balbinus (238 na Chr.).

Het *castellum* behoorde in ruimere zin tot de *Litus Saxonicum*, die bestond uit een serie versterkingen aan beide zijden van het Kanaal tegen Saksische aanvallen. Langs heel de zuidkust van Engeland waren er zulke forten, evenals van Normandië tot aan de Rijnmonding. In onze streken was Oudenburg verbonden met het gelijkaardige *castellum* van Aardenburg op 35 km. Dat was net een dagmars voor soldaten. De weg volgde *het raakvlak van twee landschappen*, zoals Bieke Hillewaert dat zo mooi verwoordde. Enerzijds de kustvlakte van geulen, slikken en schorren, anderzijds de zandrug. Daarnaar verwijst de Zandweg - dat was geen verharde heirbaan, daarvan is althans niets teruggevonden, maar een onverhard pad – en het Zand in Brugge. De gids ging niet in op de prangende vraag: was er ook een *castellum* in Brugge? Prof. Wim De Clercq is overtuigd van wel, Bieke zei: als er een fort was geweest, dan hadden we het al gevonden. Maar dit terzijde. Vanuit Oudenburg liep er ook een hoofdweg naar Torhout.

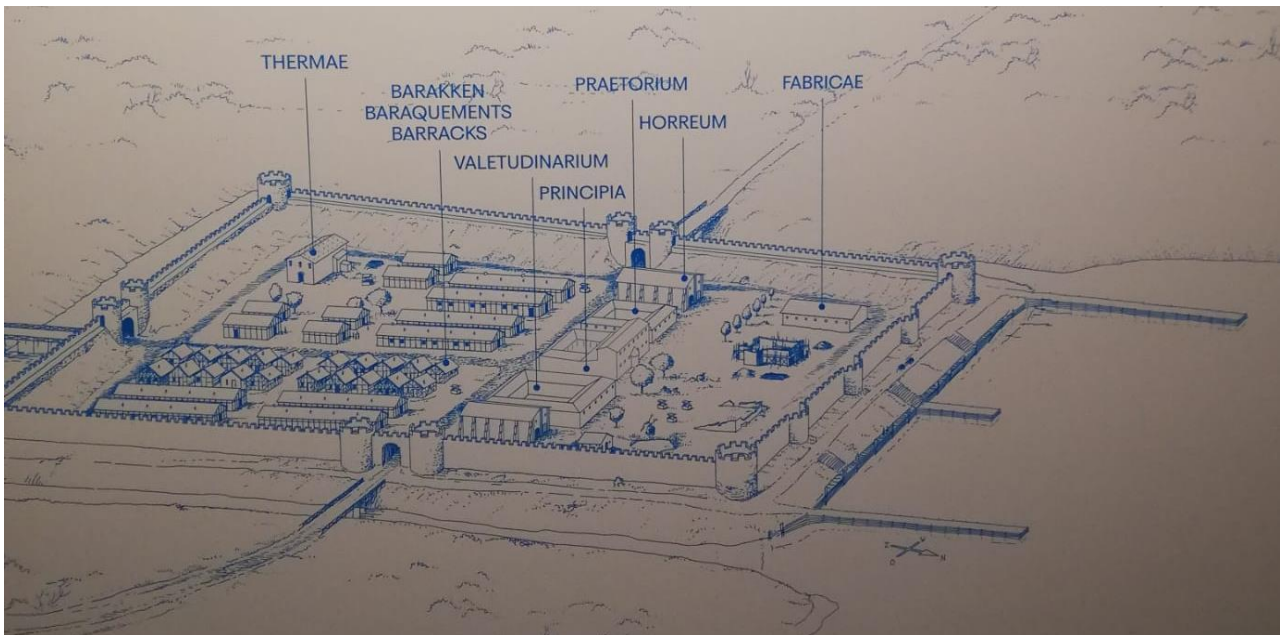
De expo focust op Oudenburg in 325. Toen was het *castellum* op haar toppunt. Een brede verdedigingsgracht sloot aan op een kleine haven die toegang bood tot een beschutte vaargeul. Via het waddengebied kwam men naar zee. De open zee lag op een uur varen! De versterkingsmuren waren 180 m lang, 6 m hoog. De vier hoektorens van waaruit soldaten de omgeving konden overzien, waren 8 m hoog. Wellicht is die hoogte geschat op basis van nog bestaande forten van de *Litus Saxonicum*. De muren waren 1,3 m dik en dat is aanzienlijk minder dik dan die uit de Engelse kust waar stenen voorhanden waren. Hier moesten de bouwstenen aangevoerd worden vanuit Doornik. Daar waren dus toen al kalksteengroeven. De zorgvuldig gekapte stenen moesten een lange reis afleggen langs de Schelde via de Oosterschelde - de Westerschelde werd pas in de 14de eeuw gevormd - en zo langs de Zeeuwse eilanden tot Oudenburg.

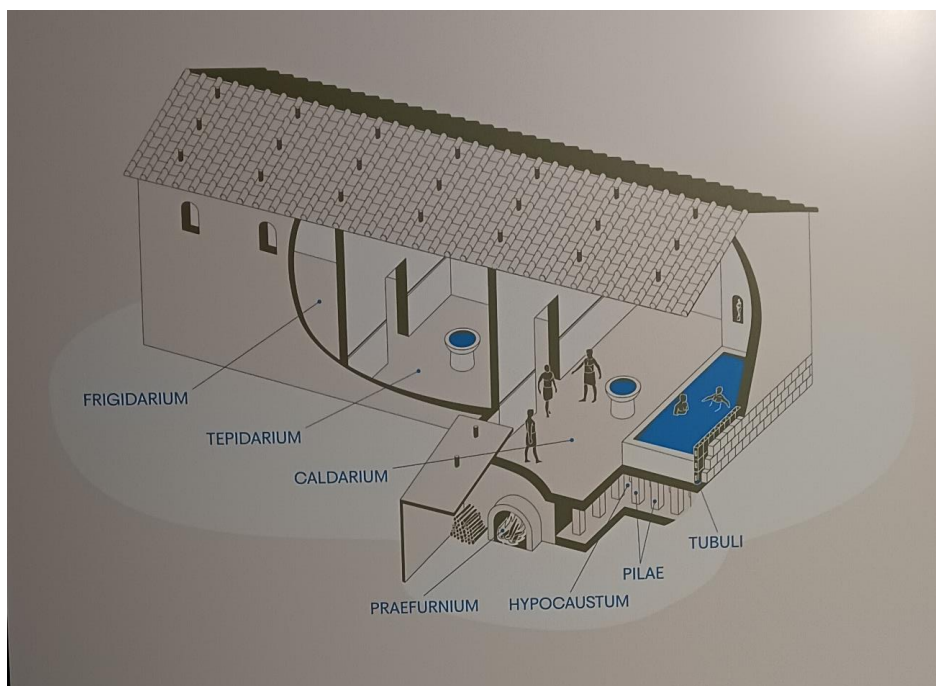
Binnen de muren was het behoorlijk volgestouwd, want het fort bood onderdak aan zowat 500 soldaten, vaak met vrouw en kinderen: een klein dorp. Dat er vrouwen en kinderen bij waren blijkt uit teruggevonden geraamtes en voorwerpen. Zo is er een klein armbandje opgegraven dat typisch was voor Pannonia, het huidige Hongarije. Import of meegekomen met een huurling?

Een groot deel van het kamp werd ingenomen door de houten soldatenbarakken. De soldaten waren ingedeeld in groepjes van acht. Dat waren teams die elkaar door en door kenden en voor elkaar door het vuur gingen. Die *contubernia* waren de kleinste elementen van het leger.

De officieren verbleven in een stenen gebouw met een verdiep: het *principia*. Er was zowel een infanterie als een cavalerie. Het was een beroepsleger en de pensioenleeftijd lag op 40 jaar. Het was dan ook een zwaar beroep en de levensverwachting lag niet veel hoger.

Uiteraard kon in de evocatie van het *castellum* het thema wapens niet ontbreken. Er zijn verschillende spitsen van lansen gevonden. Die werden ook ter plaatse gesmeed in een van de werkplaatsen, de *fabricae*. Blijkbaar schoten de soldaten ook met *plumbata*, een soort darts: kleine pijltjes die met lood verzwaard waren. En niet alle schilden waren rechthoekig: op de heldere tekeningen worden de krijgers allen afgebeeld met ronde schilden. Archeologen vonden resten van ronde houten schijven overtrokken met leer.

Een vondst was een serie platte vierkante tegels die op elkaar lagen. Dat waren typische plaatjes die de *pilae* (pijlers) vormden om de *hypocaustum* te ondersteunen. Herinnert u zich het vernuftige systeem van vloerverwarming van de Romeinen? En het ging hier niet om een gewoon woonhuis, maar om een badhuis. Ja, in het *castellum* werd gebaad volgens de regels van de kunst: de *thermae* bestonden uit een *frigidarium* (het koude bad), een *tepidarium* en een *caldarium* (het warme bad) met daaronder de stookruimte (*praefurnium*). Blijkbaar is men er nog altijd niet uit in welke volgorde de Romeinen hun bad pakten: van warm naar koud of omgekeerd. Daarover wordt ernstig gediscuteerd.

In het *valetudinarium* werden zieken en gewonde soldaten verpleegd. Het hospitaal was een vrij groot gebouw met een binnenhof. Centraal stond een heiligdom om te offeren. [Het *castellum* had blijkbaar geen afzonderlijke tempel.] De muren van het lazaret waren met geometrische patronen beschilderd. Een archeoloog heeft zich bezig gehouden om de 53.000 stukjes muur samen te puzzelen en is erin geslaagd een beeld te geven van de muurschildering: eenvoudig, maar mooi.

Archeologen zijn ook tuk op afvalputten. Daaruit leiden ze de eetgewoontes af. Uiteraard werd veel vis gegeten, maar geen zeevis zoals kabeljauw, wel soorten als pladijs en paling die in de slikken en geulen zwommen. Oesters en mosselen, krabben en kreeften stonden ook op het menu. Vlees werd eveneens gegeten. Er zijn resten teruggevonden van schapen, runderen en natuurlijk ook varkens. De dichter Martialis († 104 na Chr.) was verlekkerd op de malse hespen van het befaamde Menapische varken. Slagerij Dierendonck werkt nu samen met UGent om de soort opnieuw te kweken. Om zeer mooi witdooraderd vlees te bekomen moet het varken veel buiten lopen. Brood bestond vooral uit spelt.

Leuk voor jong en oud is de verkleedhoek waar men zich als een Romeins soldaat kan uitdossen. De zware wollen mantel wordt dichtgeknoopt met een *fibula*. Hoe hoger in rang, hoe mooier de mantelspeld. Dat was een echt statussymbool. De eenvoudigste waren draadfibulae. Zij doen denken aan de huidige sluitspeld, maar de fibulae van de rijken waren minutieus versierd en zaten complexer in elkaar. De vorm deed denken aan een kruisboog. Er zijn er een hele reeks gevonden die mooi geëxposeerd worden.

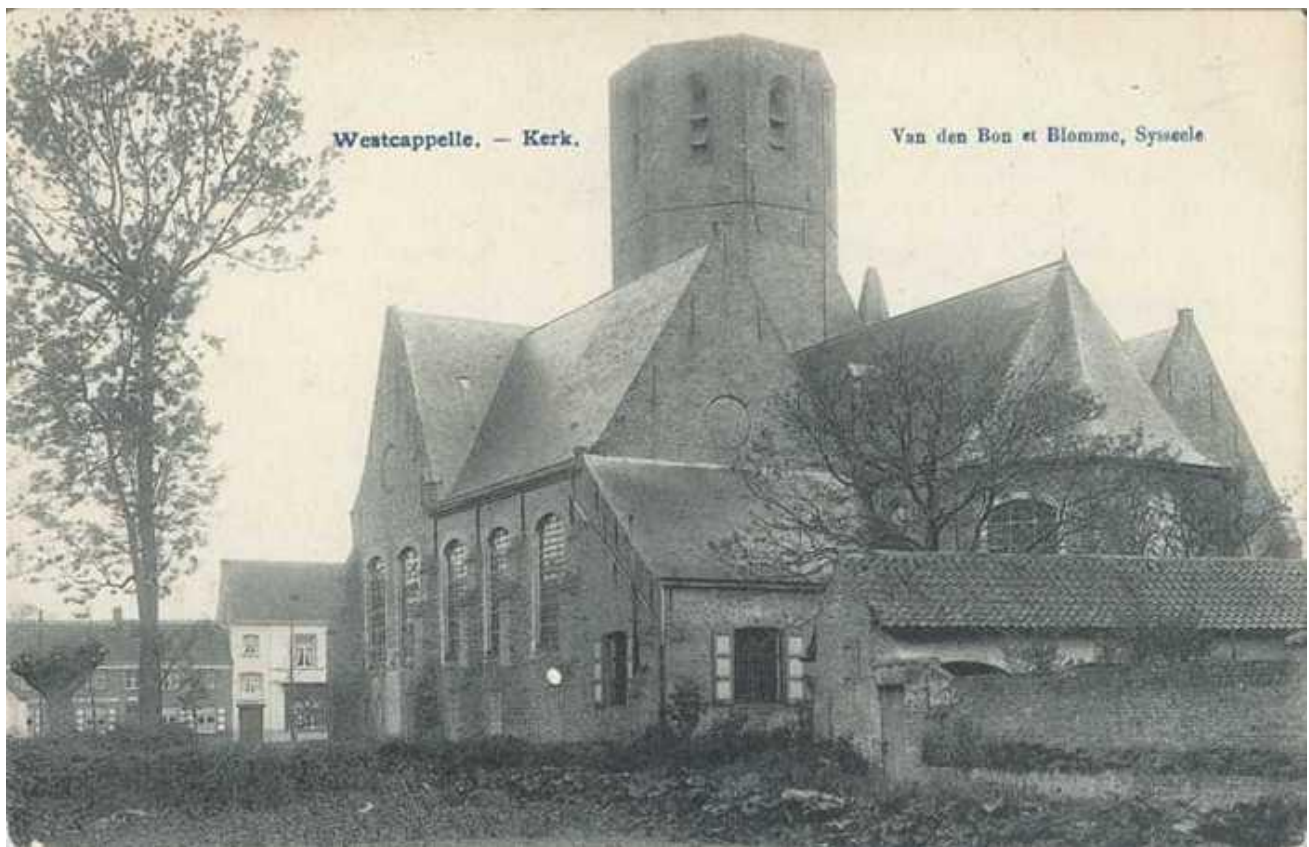
Een schoenenkast staat vol sandalen in alle maten. Men kan ze ter plaatse passen. Re-enactment is in heel het Westen een populaire hobby en dus ook big business. Al die Romeinse sandalen komen uit één fabriek in India!

In het kamp werden verschillende graven teruggevonden. Drie daarvan zijn geëxposeerd. Eén geraamte is wel heel aandoenlijk: naast het hoofd van de man ligt het geraamte van zijn hondje. Behalve de geraamtes liggen in het graf de nagels waarmee de kist werd dichtgetimmerd, de fibula en een drinkbeker en een potje met beenderen: eten en drinken voor onderweg naar het hiernamaals. In een vitrinekast staan heel esthetisch de vele mooie grafgiften uit andere graven opgesteld. Opvallend zijn de glazen parfumflesjes die intact bewaard zijn. Dit getuigt nogmaals van de materiele welvaart van (sommige van) de kampbewoners.

De laatste film van de expo toont wat er gebeurde met het *castellum* na 325. In 850 woonden er in het verlaten kamp enkele families. In de 11de eeuw bouwde men centraal de kerk en in een uithoek de abdij. Vervolgens stond de film stil in 1590 met de bouw van het Spaans bastion en in 1800 toen de abdij als Zwart Goed verkocht werd. Het laatste beeld toont een luchtfoto van Oudenburg zoals het is met de aanduiding van het vierkante kamp.

Verslag Caroline Terryn, foto's Romain Libaert & Rik Deketelaere

Tentoonstelling HEY: Vondsten uit vuur. Westkapelle in opgegraven verhalen

De Sint-Niklaaskerk herrees enkele jaren geleden als een feniks uit zijn as. De kerk van Westkapelle ging in 2013 in vlammen op. Heel wat erfgoed ging verloren, maar de verhalen bleven overeind. De archeologische vondsten vertellen ons nieuwe verhalen.

Ontmoet de eerste Westkapellenaar en ontdek wat je met een rekenpenning kan doen. Je hoort er het verhaal van pastoor De Neve en hoe een vete en zijn vasthoudendheid hem het leven kostten in Zuid-Amerika.

In de tentoonstelling zie je spectaculaire beelden van de brand, vastgelegd door Raoul De Schuyter (www.lovid.be). Een brandweerman vertelt hoe hij de brand heeft ervaren. Na de brand

deed Raakvlak er archeologisch onderzoek en werden maar liefst 76 skeletten blootgelegd. Met één ervan trokken ze naar de KU Leuven voor een DNA-onderzoek. In de tentoonstelling ontdek je wat het onderzoek heeft opgebracht.

De expo in HEY, de nieuwe naam voor Sincfala, loopt tot 9/3/2025. Bezoek aan de tentoonstelling is inbegrepen in het toegangsticket van HEY. Pannenstraat 138, Heist.

